

**AURELA BASHA  
REZARTA XHAFERRI**

**ÇËSHTJE TË PËRZGJEDHJES DHE PËRSHTATJES  
SË TEKSTEVE / FRAGMENTEVE ILUSTRUESE  
NË LËNDËN E GJUHËS SHQIPE  
(ARSIMI PARAUNIVERSITAR)**

Veprimtaria jonë jetësore është e ndërtuar mbi të gjitha mbi komunikimin gjuhësor. Me pak fjalë, çfarë themi e çfarë shkruajmë, si duhet ta themi e ta shkruajmë, kujt dhe me ç'qëllim?

Ne komunikojmë me njëri-tjetrin me anë të teksteve të folura e të shkruara. Kur vjen puna për t'i prodhuar, receiptuar e interpretuar këto tekste, nxënësit, por edhe mësuesit, gjatë veprimtarisë mësimore përballen ende me vështirësi të natyrave të ndryshme. Madje, edhe zgjedhjet dhe zgjidhjet e deritanishme shkencore, gjuhësore e didaktike ende nuk i kanë dhënë dum këtij ngërçi të vazhdueshëm. Problemin rrekemi ta gjejmë kudo, sa te sistemi ynë arsimor, sa te përmbajtja e kurrikulës, programet mësimore, te tekstet shkollore, sa te mësuesi, sa te nxënësi e shumëçka tjetër që ka të bëjë me të.

Por ai është aty, sikundër shumë syresh, para syve tanë, i rrokshëm dhe i pasqyruar drejtpërdrejt në procesin e gjallë të komunikimit gjuhësor të nxënësve në veprimtarinë mësimore, por edhe në jetën e përditshme. Këto probleme, dukuri dhe çështjet e përvijuara prej tyre, ndër kohëra, kanë qenë dhe janë në qendër të diskutimeve dhe debateve shkencore, e jo vetëm. Megjithatë, mendojmë se trajtimi i tyre kërkon domosdo marrjen në konsideratë dhe mbështetjen, përveçse në arritjet që na ofron tradita në lëmë të shkencës dhe arsimit shqiptar, edhe te përvoja evropiane e perëndimore, e veçanërisht te qasjet e reja teoriko-praktike bashkëkohore.

Kjo mbështetje mund të na japë dorë për të përvjuar zgjidhje sa më të efektshme e funksionale shkencore e didaktike të këtyre

çështjeve që kanë të bëjnë drejtpërdrejt me formimin gjuhësor të nxënësve tanë, me formimin e *kompetencës gjuhësore* dhe asaj *pragmatiko-diskursive* të tyre në gjuhën amtare.

Një prej këtyre çështjeve, që përbën edhe interesin qendror të punimit tonë, është ajo që lidhet me konceptin e *tekstit*, si njësi gjuhësore e komunikuese dhe si mishërim e pasqyrim i kompetencave të mësipërme.

Në këtë punim ne marrim përsipër të sjellim një kontribut sado të vogël, për të reflektuar e vepruar në mënyrën sesi duhet konceptuar e hartuar teksti i gjuhës shqipe, duke u ndalur në një nga hallkat kryesore të njësisë mësimore, që përbën *objektin e shqyrtimit dhe studimit* tonë: **teksti/fragmenti ilustrues**.

Nisur nga objekti i studimit, mund të formulojnë disa pyetje problemore dhe hipoteza, të cilat do t'i shqyrtojmë, analizojmë e interpretojmë përgjatë punimit, të tilla si:

- *Cilat kritere shkencore, gjuhësore e didaktike ndiqen sot për përzgjedhjen dhe përshtatjen e teksteve/fragmenteve ilustruese në librin e gjuhës shqipe?*

- *A i përmbushin këto tekste/fragmente ilustruese qëllimin dhe kërkesat e pasqyruara në kurrikulën me kompetenca dhe programet lëndore përkatëse?*

- *Ç'rol dhe funksion luajnë ato në formimin dhe kultivimin e kompetencës pragmatiko-diskursive, veç asaj gjuhësore?*

- *A janë ato në përputhje me prurjet konceptore nga shkencat e ligjërimit?*

Duke u ndalur në tekstet shkollore të gjuhës shqipe kryesisht në arsimin e mesëm të ulët, përmes metodës *cilësore* të gërshetuar me atë *sasiore*, metodës së *krahasimit*, *analizës dhe sintezës*, kemi qëllim të shqyrtojmë dhe të analizojmë tekstet/fragmentet ilustruese, jo thjesht si mishërim të mjeteve, koncepteve apo kategorive gjuhësore në funksion të formimit të plotë e të qëndrueshëm të kompetencës gjuhësore dhe komunikuese, por si njësi komunikuese, si mishërim i gjedheve të larmishme për tipologji tekstesh, diskursesh/përftesash ligjërimore në funksion të formimit të kompetencës pragmatiko-diskursive.

Nga njëra anë, përkufizimi i këtij qëllimi dhe përmbushja e tij mbështetet edhe në një ndër synimet kryesore të kurrikulës me

kompetenca: formimi dhe kultivimi të nxënësit e moshave të ndryshme shkollore, jo vetëm i kompetencave gjuhësore, por kryesisht asaj ligjërimore (pragmatiko-diskursive). Këto kompetenca janë jetike pasi e përgatisin nxënësin të jetë i suksesshëm në jetën shoqërore, profesionale e më gjerë.<sup>1</sup>

Nga ana tjetër, ky qëllim motivohet dhe nga disa tregues dhe kërkesat e përvijuara prej të tyre, si:

1. Larmia e problemeve konkrete që rroken gjatë procesit mësimor, lidhur me të nxënit e dijeve gjuhësore përmes tekstit/teksteve të gjuhës shqipe (tekstet/fragmentet ilustruese), si edhe të përdorimit funksional të këtyre dijeve nga nxënësit përmes teksteve që ato prodhojnë, receptojnë e interpretojnë në këtë proces.

2. Nevoja e kërkesa për t'i shqyrtuar e trajtuar këto probleme në një fokus të ri teorik e praktik, me qëllimin për të dalë në përfundime, sugjerime dhe zgjidhje sa më dobiprurëse të tyre.

Për këtë të fundit, siç pohuam në krye të punimit tonë, na vijnë në ndihmë kryesisht qasjet dhe prurjet e reja teorike e konceptore, si edhe praktike, veçanërisht në shkencat e ligjërimit. Nga qasjet e shumta teorike që ofrojnë shkencat e ligjërimit për të studiuar gjuhën, ne kemi zgjedhur të fokusohemi tek **qasja konjitive** që është faza aktuale e studimeve teorike mbi tekstin. Vështirimi nën këtë prizëm është risi dhe kontribues. Arsytet janë të thjeshta dhe të kuptueshme: pikënisja dhe pikëmbërritja e çdo sistemi arsimor është nxënësi si subjekt folës, nxënësi me botën e tij mendore, psiko-emocionale dhe konjitive. Kjo qasje vendos në plan të parë prodhimin dhe receptimin e tekstit si njësi komunikuese.

Nisur nga kjo qasje do të bazohemi tek një nga kriteret e rëndësishme të tekstualitetit për këtë moshë, që është **kriteri i pranueshmërisë**. Në fakt, kurrikula me terminologjinë që ofron në kornizën kurrikulare, as e përmend dhe as e nënkupton këtë qasje dhe këtë kriter.

I kemi mëshuar kësaj qasjeje se ajo lidhet drejtpërdrejt me qëllimin e arsimit shqiptar në kurrikulën me kompetenca, si edhe me

---

<sup>1</sup> Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, f. 15.  
<https://ascap.edu.al/wp-content/uploads/2017/03/Korniza-Kurrikulare.pdf>;  
Programi i lëndës “Gjuhë shqipe” (Shkalla III dhe IV).  
[http://myschool.al/resources/programe/GJUHE\\_SHQIPE3.pdf](http://myschool.al/resources/programe/GJUHE_SHQIPE3.pdf).

filozofinë aktuale të edukimit gjuhësor në vendet evropiane<sup>2</sup>: të përgatisë qytetarë për të përballuar sfidat shoqërore, ekonomike, intelektuale.

Për shqyrtimin e objektit në fjalë kemi operuar përmes koncepteve e nocioneve të shkencave të ligjërimit, nga psikolinguistika, gjuhësia e tekstit, gjuhësia konjitive, analiza e ligjërimit apo pragmatika gjuhësore, si p.sh.: zhvillim moshor, fjalor, kapacitet gjuhësor e intelektual, referencë, model i botës së tekstit, model i botës mendore, kujtesë semantike, kujtesë afatshkurtër dhe afatgjatë, përvoja dhe struktura konjitive, tekst/diskurs, ligjërimit, prodhues-receptues, tekstualitet, pranueshmëri, subjekte folëse, akte ligjërimore, kushtet pragmatike, kompetencë pragmatike<sup>3</sup> etj.

**Lënda që kemi vjelë** përfshin kurrikulën shkollore, tekste mësimore, fragmentet/tekste ilustruese në njësi mësimore, sipas tematikave, gjinive, veprave e autorëve të ndryshëm vendas e të huaj etj.

**Kampioni kryesor** janë tekstet e gjuhës shqipe të kurrikulës së re<sup>4</sup> gjatë vitit shkollor 2018-2019. Shqyrtimi i tyre është bërë *vertikalisht* (tekstet e gjuhës shqipe të arsimit të mesëm të ulët dhe të lartë: kl. VI-IX dhe kl. X-XII<sup>5</sup>) dhe *horizontalisht* (tekstet/fragmentet

<sup>2</sup> CADRE EUROPEEN COMMUN DE REFERENCE POUR LES LANGUES: APPRENDRE, ENSEIGNER, EVALUER. Unité des Politiques linguistiques, Strasbourg. <https://rm.coe.int/16802fc3a8>

<sup>3</sup> Për shpjellimet tona jemi mbështetur në këtë literaturë: Paul Warren (2013). *Introducing Psycholinguistics*, First publication 2013. ISBN 978-0-521-13056-1 Paperback. [www.cambridge.org](http://www.cambridge.org); Dauti, L. (2017). *Hyrje në gjuhësi teksti*. Tiranë: ILAR; Ronal W, Langacker. (2008). *Cognitive Grammar: An Introduction*. ISBN 10:0195331958. <https://b-ok.cc/book/973055/7ba066>; Maingueneau, D. (1996). *Les termes clés de l'analyse du discours*, ISBN 2-02-022959-5 © Éditions du Seuil; Cikël ligjëratah në *Analizë e ligjërimit*, përgatitur nga Prof. dr. Tomorr Plangarica, Elbasan 2016; Paul R. Kroeger. (2018). *Analyzing meaning: An introduction to semantics and pragmatics* (Textbooks in Language Sciences 5). Berlin: Language Science Press. ISBN: 978-3-96110-034-7 (Digital) etj.

<sup>4</sup> KORNIZA KURRIKULARE E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, Tiranë 2014. <https://ascap.edu.al/wp-content/uploads/2017/03/Korniza-Kurrikulare.pdf>

<sup>5</sup> Tekstet shkollore të përzgjedhura për vitin 2018-2019 për arsimin e mesëm të ulët: *Gjuha shqipe 6* (Albas, Pegi, ShBLSH e Re); *Gjuha shqipe 7* (Albas,

ilustruese letrare dhe jolettrare të teksteve në fjalë të krahasuara me ato të teksteve të gjuhës shqipe të botuara para viteve 2010, si edhe me tekstet e gjuhëve të huaja<sup>6</sup>).

*Ç'thotë kurrikula me kompetenca dhe programet lëndore në lidhje me qëllimin dhe kërkesat që duhen marrë në konsideratë parësore dhe duhen zbatuar nga hartuesi i tekstit, nga mësimdhënësi gjatë punës së tij me tekstin e gjuhës shqipe dhe nga nxënësi në klasë?*

Fakt pozitiv është që në kurrikul, por edhe në programet lëndore, nënvizohet qëllimi kryesor i saj/i tyre që përbën dhe filozofinë e arsimit të sotëm shqiptar: ***Lënda e gjuhës i aftëson nxënësit për ta përdorur gjuhën, për të komunikuar, për të plotësuar interesat personale, për të përmbushur kërkesat e shoqërisë dhe të vendit të punës.***<sup>7</sup> Pra, ka ndryshuar këndvështrimi për arsimimin e nxënësve, por a është reflektuar kjo konkretisht në tekstin e gjuhës shqipe?

Që të shkojmë në zemër të objektit të studimit, na duhet të bëjmë domosdo një parantezë të shkurtër të disa prej dukurive që shpërfaqen në lidhje me tekstin e lëndës së gjuhës shqipe, nga konceptimi i tij e deri te hartimi përfundimtar dhe vënia në përdorim si material shkollor.

Nga shqyrtimi i hollë dhe i thellë i teksteve të gjuhës shqipe të arsimit të mesëm të ulët (kl. VI-IX), ngrihen shumë pikëpyetje për përmbushjen e disa kërkesave që nënkuptohen nga formulimi i

---

Pegi); *Gjuha shqipe 8* (Albas, Pegi, Irisoft Education); *Gjuha shqipe 9* (Albas, Pegi, Filara); për arsimin e mesëm të lartë: *Gjuha shqipe 10, 11, 12* (Albas).

<sup>6</sup> Tekstet e anglishtes dhe italishtes (gjuhë e huaj e parë) për arsimin e mesëm të ulët dhe arsimin e mesëm të lartë: Virginia Evans & Jenny Dooley, *Spark 1, 2, 3, 4*, Student's Book, Express Publishing. Sidi group; Vicki Anderson, *Eyes Open 4*, Student's Book, Cambridge. Educational Centre; Elettra Ercolino, *Amici d'Italia 2*, Libro dello studente, ELi; Sue Kay, *Focus2 B1+*, Student's book. Pearson, Uegen; Virginia Evans, *On Screen B1+ Student's Book*, Express Publishing, Sidi group.

<sup>7</sup> KURRIKULA BËRTHAMË PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË (Klasat X, XI, XII), Tiranë 2016. <https://www.ascap.edu.al/kurrikula-berthame-per-arsimin-e-mesem-te-ulet>.

qëllimit qendror të kurrikulës me kompetenca, të cilat do t'i trajtojmë hap pas hapi.

**- Lënda e gjuhës i aftëson nxënësit për ta përdorur gjuhën dhe për të komunikuar.** Kjo kërkesë të çon drejtpërdrejt te kultivimi i aftësive ligjërimore, që me termat e analizës së ligjërimit do të përkufizohet si kompetenca pragmatiko-diskursive. *A e përmbush vetë programi i gjuhës këtë kërkesë? A i kanë të qarta ata që hartojnë tekstet këtë qëllim dhe këto kërkesa? A reflektohet kjo në ofrimin e fragmentit/tekstit ilustrues?*

Duke bërë vetëm një analizë statistikore të përndarjes së orëve mësimore rreth njohurive letrare dhe atyre gjuhësore apo rreth kultivimit të shprehive të komunikimit (kompetenca të lëndës), si: *të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit, të shkruarit dhe përdorimit të gjuhës*, konstatohet një raport jo i drejtë që jo vetëm nuk e mbështet a plotëson këtë kërkesë, por e penalizon deri diku nxënësin për ta kultivuar e përdorur në mënyrë funksionale gjuhën dhe kompetencën ligjërimore, krahas asaj gjuhësore. Nëse deri dje i është mëshuar ngulitjes së sistemit, sot treziku më i madh është që as sistemit dhe as përdorimit nuk i jepet rëndësia që i takon secilës më vete dhe në funksion të njëra-tjetrës. Dëshmi bëhet teksti i gjuhës shqipe në strukturë e përmbajtje.

Kështu, gjatë katër viteve programi i gjuhës (kl. VI-IX) ofron për nxënësit rreth 700 orë mësimore, nga të cilat 275 orë për lexime tekstesh letrare e joletrare dhe 230 orë njohuri nga sistemi. 700 orë mund t'i përlllogaritësh si orë pune në katër vjet, ku nxënësi nga viti në vit duhet të bëhet mjeshtër i fjalës në të shkruar e në të folur, si edhe të shkëlqejë edhe në disiplinat e tjera shkollore. Pra, kjo sasi e madhe duhet të motivohej me rezultate të larta akademike. Nuk është vetëm çështje orësh, por më së shumti çështje përmbajtjeje: ngarkesë e jashtëzakonshme njohurish letrare e joletrare, apo gjuhësore, pra, konjitive, e shumë e shumë më pak njohje dhe vënie në zbatim të mjeteve ligjërimore apo krijim hapësirash për ndërtim diskursesh.

Gjithashtu, në këtë total tekstesh për të lexuar dhe analizuar kemi raportin 70% tekste letrare dhe 30% tekste joletrare, gjë që bie ndesh me qëllimin për ta përgatitur nxënësin për jetën e gjallë, për përmbushjen e nevojave ligjërimore. Meqë nxënësi shpenzon 275 orë

lexim tekstesh të ndryshme, ne duhet të kishim nxënës me një kulturë të jashtëzakonshme e të pasur letrare e jo vetëm.

*Po çfarë lexojnë ata? Ç'letërsi u ofrohet? Ç'tekste joletrare u serviren? A janë tekstet letrare në përputhje me shijet artistike, me kapacitetet mendore dhe gjuhësore të tyre, me pritshmëritë dhe kërkesat e moshës etj? A janë tekstet joletrare brenda interesave, dëshirave, nevojave të fëmijëve? A arrijnë këta nxënës të përtypin sasinë, llojshmërinë e madhe të teksteve të ofruara?*

Nga një statistikë që bëme rreth autorëve dhe veprave letrare, kemi një numër jashtëzakonisht të madh të teksteve/fragmenteve letrare për një vit shkollor ose për 4 vjet në arsimimin e mesëm të ulët. Në një vit mësimor sasia e autorëve me të cilët njihet nxënësi varion 25-30 autorë të ndryshëm, e më shumë në klasë të nëntë. Këtyre teksteve u shtohen të paktën edhe 10 tekste joletrare, e përsëri tekste të rubrikat “Të dëgjuarit” dhe “Të folurit”.

Ndërsa në arsimin e mesëm të lartë (kl. X-XII) situata shfaqet më premtuese. Meqë kemi dy lëndë të veçanta, gjuhë dhe letërsi, raporti tekst letrar-joletrar është 50% me 50%. Nxënësi në një vit shkollor studion 9-10 autorë gjithsej, pra, janë 28 autorë për tre vjet shkollimi. Ndërsa gjuha është konceptuar me tipologji tekstesh dhe jepen 2-3 shembuj për secilin apo paragrafë dhe jo tekste të gjata. Sasia shkon 10-15 tekste gjithsej.<sup>8</sup>

Duke iu kthyer teksteve të gjuhës shqipe të arsimit të mesëm të ulët, në 80% të rasteve, autorët dhe tematika e teksteve/fragmenteve ilustruese nuk i përkasin botës së fëmijëve.

Lind pyetja: *mos vallë synojmë t'i bëjmë shkrimtarë apo studiues të letërsisë me sasinë e madhe të autorëve, pa marrë parasysh vështirësinë që ka vetë teksti letrar, por dhe vetë autori? Ç'fitojmë ne apo nxënësi nga kjo mbingarkesë dhe kjo tematikë e diskutueshme që e çon nxënësin dashje pa dashje në braktisjen e librit të gjuhës ose thjesht për të kaluar radhën, duke e bërë riprodhues?*

Gjithashtu vihet re nga krahasimi me tekstet para viteve 2010, se kemi shumë pak autorë përfaqësues të letërsisë për fëmijë, sidomos

---

<sup>8</sup> Tekstet shkollore të përzgjedhura (2018-2019) për arsimin e mesëm të lartë: *Gjuha shqipe 10, 11, 12* (Albas).

shqiptarë. Në tekstet me autor të parë Bahri Becin<sup>9</sup>, letërsia për fëmijë dhe tekstet joletrare janë të mirëzgjedhur mbi kritere psikolinguistike, d.m.th., respektohen veçoritë e zhvillimit moshor, gjuhësor, mendor e konjitiv. Ndërsa te tekstet e gjuhës shqipe të viteve të fundit, veprat dhe autorët shpesh janë në inkoherencë edhe me interesat e fëmijëve. Modeli i botës që i ofrohet këtij nxënësi përmes teksteve/fragmenteve ilustruese është një botë të rriturish dhe nuk përputhet me modelin e botës së fëmijëve. Bota e tyre mbushet me personazhe librash dhe jo personazhe të botës së gjallë. Nuk ndjehet shumë bota fëmijërore as tek autorët, as tek tematika, as te mjediset dhe pritshmëritë e tyre. A e merr parasysh hartuesi i tekstit botën e fëmijës dhe njohjen e tij paraprake?

- Sa i përket kërkesës së **gjuhës për të komunikuar**, *a e kultivon shkolla jonë nevojën për t'u shprehur jo vetëm me shkrim, por mbi të gjitha me gojë? Sa kjo është në përputhje me shkencat e ligjërimit ku gjuha është në funksion të përdorimit?*

Shpërndarja e orëve mësimore për të dëgjuarit dhe të folurit lë shumë për të dëshiruar, dhe nxjerr zbuluar problemin tjetër që ka të bëjë me faktin se pse nxënësit tanë kanë vështirësi për të ndërtuar një tekst me gojë, për të parashtruar opinionet dhe argumentet e tyre, për të qenë të pavarur dhe kritikë. Gjatë katër viteve, programi sugjeron 34 orë për të folurit dhe 36 orë për të dëgjuarit. Ndodh që dhe në këto rubrika, kemi përsëri tekste apo trajtime teorike dhe jo biseda të gjalla.

Ka një mungesë të theksuar të teksteve të folura, të dialogëve, të monologëve, të ndërtimit të teksteve nga vetë nxënësit përmes figurave të gjalla nga jeta reale, të tematikave që atyre jo vetëm u interesojnë, por dhe u nevojiten se si të rriten. Jo vetëm kaq, por këto shprehi janë të konceptuara jo qartë shkencërisht dhe praktikisht.

Ne nuk mund të komunikojmë vetëm me njërën shqisë, por duke i vënë në veprim të gjitha shqisat, arrijmë të kuptojmë atë që dëgjojmë, flasim, lexojmë a shkruajmë, ta qasim një informacion me përvojat tona të mëparshme duke bërë inferencat e duhura dhe për të

---

<sup>9</sup> *Gjuha shqipe 7*: për klasën e 7-të të shkollës 9-vjeçare (SHBLSH e Re, 2009), *Gjuha shqipe 8*: për klasën e 8-të (Albtipografia, 2009), *Gjuha shqipe 9*: për klasën e 9-të të arsimit parauniversitar (SHBLSH e Re 2010), autor i parë Bahri Beci.

arritur në përfundime sa më bindëse, që na çojnë në një komunikim të suksesshëm.

Ndarja e rubrikave sipas shprehive më vete, mendojmë se duhet riparë, duke pasur këtu parasysh edhe modelin e teksteve të huaja, ku një njësi mësimore konceptohet si modul mbi një tematikë të caktuar afër botës reale të vetë fëmijëve dhe nxënësve u jepet mundësia t'i zhvillojnë këto kompetenca lëndore. Ato janë të ndërthurura dhe në funksion të njëra-tjetrës.

- Ç'mund të themi për kërkesën tjetër, **plotësimi i interesave personale?**

Kjo do të përbënte një koncept mjaft të rëndësishëm didaktik, psikolinguistik dhe konjitiv. Mbingarkesa e madhe e informacionit letrar apo jolettrar, gjuhësor, inkoherenca mes botës së tij fëmijërore dhe botës që ofrojnë tekstet/fragmentet ilustruese nuk i jep atij hapësirën dhe lirinë e duhur për të shprehur qëndrimet e veta, emocionet, gjykimet rreth temave dhe çështjeve që e prekin atë drejtpërdrejt, i ngacmojnë përvojat jetësore, por edhe interesat personale.

Ai nuk shpreh atë që percepton dhe recepton, gjykon dhe vlerëson. I duhet të marrë informacion, të cilin, për shkak të ngjeshjes së mbingarkesës, nuk arrin ta filtrojë dot, ta përpunojë e më pas ta bëjë pjesë integruese të dijeve dhe njohurive të ngulitura në kujtesë. Ky përfundim mbështetet nga fakti që gjatë katër vjetëve atij i duhet të marrë 60%-70% informacion të ri, dhe 30%-40% që ta përpunojë këtë informacion. Nuk ka mundësitë konjitive për t'i receptuar tekstet/fragmentet ilustruese dhe nuk e ka kohën e duhur fizike për ta nxënë këtë material që të mund ta fusë në kujtesën afatgjatë. Nuk zhvillon për rrjedhojë aftësitë dhe kompetencat ligjërimore.

Ky është një tregues i drejtpërdrejtë i mosmarrjes parasysh të kriterëve psikolinguistike dhe konjitive: *sa % të këtij informacioni mban kujtesa e një nxënësi të kësaj moshe? A e përthith dhe më pas e përpunon këtë informacion nxënësi në përputhje edhe me kapacitetin mendor, intelektual? A e tërheq ky informacion, a i zgjon dëshirën dhe kureshtjen për ta lexuar e ngulitur, e më pas për ta përdorur kur dhe si duhet në situata të tjera komunikuese? A e përballon ai konjitivisht?*

Tekstet shkollore janë të mbingarkuara, me tekste ilustruese, me fragmente të gjata dhe të tejmbushura me fjalor e terminologji ku

shumica kërkon 8-10 minuta vetëm për një lexim horizontal të tyre, me fragmente që i tejkalojnë jo vetëm kapacitetet mendore, gjuhësore të tyre, por nuk u ngjallin kureshtje, nuk ngacmojnë parapëlqimet e moshës për subjekte a ngjarje, dukuri për të cilat janë gati të dinë dhe të marrin pjesë në diskutim, duke ia velë dëshirën për t'i lexuar, e deri duke e braktisur tekstin e gjuhës, madje edhe leximin e letërsisë. Imagjinoni nëse nxënësit u jepet një listë e këtyre veprave për t'u lexuar gjatë pushimeve verore dhe dimërore. A do t'i mjaftonte koha? Në kulmin e zhvillimeve teknologjike nxënësve u jepet më shumë për të lexuar.

**- Përmbushja e kërkesave të shoqërisë dhe të vendit të punës,** na çon në një spektër më të gjerë të rrokjes së problemit.

Tekstet në përgjithësi nuk e kultivojnë siç duhet kompetencën për jetën. Temat dhe fragmentet nuk pasqyrojnë, aq sa i duhet nxënësit, përvoja të njohura dhe të reja nga situata të ndryshme ligjërimore, nuk i ofrojnë strategji ligjërimore, as situata konkrete nga jeta e përditshme, nga përvoja të njohura dhe të panjohura për të pasuruar skemat njohëse dhe, si rezultat, për ta bërë atë një folës të suksesshëm dhe në përputhje me nevojat e komunikimit, kushtet pragmatike të komunikimit: qëllimin, kontekstin, situatën, rolet e bashkëfolësve, regjistrin gjuhësor për llojin e diskursit etj.

Në këtë mënyrë ai nuk arrin dot ta përftojë siç duhet, madje nuk e përfton fare kompetencën pragmatiko-diskursive që do t'i mundësojë përvetësimin e kompetencës për jetën.

Tekstet/fragmentet ilustruese në të shumtën e rasteve nuk përmbushin kriterin bazë të tekstualitetit për këtë moshë, *pranueshmërinë*. Ka një paradoks që duhet thënë: ka ndryshuar qëllimi i arsimit, është promovuar kurrikula me kompetenca dhe tekstet e gjuhës kanë ruajtur të njëjtin format të njësisë mësimore. Asnjë ndryshim. Mendësi e re, trajtim i vjetër.

**- Ç'do të thotë kompetenca kyçe për jetën?**

Shkolla, mësimdhënia dhe të nxënit duhet të jenë në shërbim të realizimit të një filozofie të re arsimore, që i ka paraprirë përvojës evropiane duke e bërë atë të suksesshme. Kështu, kjo filozofi ka të bëjë me parimin qendror: t'i mësojmë nxënësit *si të mësojnë*, dhe t'i mësojmë nxënësit *si të mendojnë*. “Të mësosh sesi të mësosh”, duhet të ketë më shumë përparësi se sa “çfarë dhe sa të mësosh”.

Thelbësore është që të mësoh si të mendosh logjikisht dhe në mënyrë krijuese, nëse duhet të zgjidhim probleme të ndërlikuara sociale e personale. *Cilësia e jetës sonë është një pasuri e drejtpërdrejtë e cilësisë së të menduarit.* A e realizon teksti këtë parim të kësaj filozofie novatore të arsimit? Po brendia e tij, njësitë mësimore, e deri te tematika e teksteve/fragmenteve ilustruese? Krahassimi me tekstet e huaja të anglishtes, italishtes në çdo tregues didaktik, na jep shumë mësim për të reflektuar. Këto të fundit janë konceptuar dhe ndërtuar sipas këtyre treguesve: tematikë e larmishme dhe shumë koherente me kohën, kontekstin socio-kulturor jo vetëm vendas por edhe botëror, koherente me pritshmëritë e nxënësve të kësaj moshe, tekste të thjeshta, të shkurtra dhe mbi të gjitha dialogë, përdorimi i imazhit si mjet i ngacmimit të përvojave të brendshme personale, i qëndrimeve, ideve e përjetimeve, dhe i formave të ndryshme të ligjërimit si diskutimi, biseda, debati etj.

Duke u bazuar në këto konstatime, mendojmë se duhet ndryshuar në themel jo vetëm mendimi filozofik për arsimimin e brezave të sotëm dhe atyre që do të vijnë, por edhe zgjidhjet shkencore e didaktike duhet të jenë të efektshme, të verifikueshme edhe në përputhje në veçanti me ndryshimet e reja shoqërore, ekonomiko-politike, historiko-kulturore, teknologjike etj., të realitetit shqiptar.

*Teksti/fragmenti ilustrues mbetet "thembra e Akilit".* Ai mishëron dijen gjuhësore, njohurinë, konceptin, kategorinë gjuhësore, konstruktet gramatikore sipas fizionomisë së shqipes, duke kultivuar përdorimin e saktë dhe të duhur të saj në ligjërimit. Ai pasqyron llojin e tekstit/diskursit (sipas tipologjive të ndryshme); në të mishërohet një organizim i caktuar gjuhësor, një lloj stili ligjërimit, e mbi të gjitha përmbushet kërkesat e të qenit tekst (si edhe tiparet e tekstualitetit); në të mishërohen tipologjitë e teksteve dhe llojet e diskursit; rreth tij organizohet aparati pedagogjik; përmes tij nxiten dhe kultivohen shprehitë dhe kompetencat gjuhësore dhe ligjërimore; ai përçon vlera gjuhësore e ligjërimore, vlera poetike e estetike, si edhe qytetare, edukative.

Rëndësia, vlerat që këto tekste/fragmente ilustruese bartin dhe përçojnë, funksionet që ato përmbushin, mendojmë se duhen marrë në konsideratë si kritere orientuese në përzgjedhjen dhe përshtatjen e tyre në tekstet e gjuhës shqipe, duke ndriçuar dhe mundësuar edhe

zgjdhjen e çështjeve të ndryshme që lidhen veçanërisht me formimin e kompetencës gjuhësore dhe pragmatiko-diskursive, si edhe kompetencave të tjera të kësaj moshe shkollore.

Një ndër çështjet më problemore të përvijuar dhe të trajtuara në punimin tonë dhe që kërkon një shqyrtim e diskutim më të gjerë dhe konkret, është se nxënësi ndërton një marrëdhënie të vështirë receptuese dhe interpretuese me këto tekste/fragmente ilustruese dhe kjo për të gjitha shkaqet konjitive që përmendëm: inkoherencë mes asaj që paraqet teksti dhe asaj që është në gjendje t'i referohet nxënësi me botën e tij gjuhësore e jashtëgjuhësore.

Tashmë, skenarit me informacion enciklopedik për nxënësit, me banka të renditura njëra pas tjetrës, me mësues që shpjegojnë dhe me tekste të gjata për t'u riprodhuar, i ka ikur koha. Edhe ulja e ngarkesës fizike ditore të nxënësve, duhet të shoqërohet patjetër me ulje të ngarkesës së tyre mendore.

Së fundmi, çështjet e trajtuara përgjatë këtij punimi u adresohen mësuesve të lëndës së gjuhës shqipe, hartuesve të kurrikulës shkollore, të programeve dhe teksteve të gjuhës shqipe, vlerësuesve të teksteve shkollore, studentëve të degëve të mësuesisë (Arsimi fillor, Gjuhë-letërsi etj.), hartuesve të kurrikulës universitare, të disiplinave përkatëse, stafit akademik dhe studiuesve e specialistëve në lëmë të gjuhësisë dhe të arsimit etj. Puna dhe kontributi i secilit prej tyre duhet t'i shërbejë drejtpërdrejt formimit dhe kultivimit të kompetencës gjuhësore e pragmatiko-diskursive të nxënësve dhe studentëve, sidomos përmes teksteve/fragmenteve të përzgjedhura dhe përshtatura për to.

Edhe kurrikula universitare, përmbajtja e saj si edhe e disiplinave përkatëse në programet e mësuesisë (Arsimi fillor, Gjuhë-letërsi etj.) duhet të jetë në koherencë me këtë përmbajtje dhe me këto zhvillime e prurje të reja teorike e praktike. Ajo duhet të jetë në koherencë edhe me dukuritë dhe kërkesat e reja që parashtron realiteti i gjallë gjuhësor/ligjërimor i nxënësve dhe studentëve në auditor e jashtë tij, interesat dhe pritshmëritë e tyre akademike dhe profesionale në të ardhmen.

Studentët e ardhshëm që zgjedhin të studiojnë në këto degë, sipas prirjeve dhe aftësive të tyre intelektuale, mund të bëhen jo vetëm mësues, por edhe kërkuar e studiues në shkencat e gjuhësisë e më

gjerë, hartues tekstesh shkollore e specialistë në fusha të ndryshme të arsimit etj. Për këto arsye theksi duhet të mësojë te formimi i këtyre kompetencave bazë (gjuhësore/ligjërimore dhe profesionale) që ata duhet t'i fitojnë dhe kultivojnë përgjatë gjithë procesit të arsimit të tyre.

Shkolla, në të gjitha hallkat e saj dhe në të gjitha ciklet e studimit (parauniversitar dhe universitar), nuk duhet të jetë përgatitje për jetën, por duhet të jetë vetë jeta.

## **BIBLIOGRAFI**

### **LITERATURA E KONSULTUAR**

1. CADRE EUROPEEN COMMUN DE REFERENCE POUR LES LANGUES: APPRENDRE, ENSEIGNER, EVALUER. Unité des Politiques linguistiques, Strasbourg. <https://rm.coe.int/16802fc3a8>
2. Cikël ligjëratah në *Analizë e ligjërimit*, përgatitur nga Prof. dr. Tomorr Plangarica, Elbasan 2016.
3. Dauti, L. (2017). *Hyrje në gjuhësi teksti*. Tiranë: ILAR.
4. Langacker W. R. (2008). *Cognitive Grammar: An Introduction* ISBN 10:0195331958. <https://b-ok.cc/book/973055/7ba066>.
5. Kroeger. P. R. (2018). *Analyzing meaning: An introduction to semantics and pragmatics* (Textbooks in Language Sciences 5). Berlin: Language Science Press. ISBN: 978-3-96110-034-7 (Digital).
6. Maingueneau, D. (1996). *Les termes clés de l'analyse du discours*, ISBN 2-02-022959-5 © Éditions du Seuil.
7. Warren, P. (2013). *Introducing Psycholinguistics*, First publication 2013. ISBN 978-0-521-13056-1 Paperback. [www.cambridge.org](http://www.cambridge.org).

### **MATERIALI BURIMOR (LËNDA E VJELË)**

1. Tekstet shkollore të gjuhës shqipe të botuara para viteve 2010:  
*Gjuha shqipe 7*: për klasën e 7-të të shkollës 9-vjeçare (SHBLSH e Re, 2009), autor i parë Bahri Beci; *Gjuha shqipe 8*: për klasën e 8-të të shkollës 9-vjeçare (Albtipografia, 2009), autor i parë Bahri Beci; *Gjuha shqipe 9*: për klasën e nëntë të arsimit parauniversitar (SHBLSH e Re 2010), autor i parë Bahri Beci.
2. Tekstet shkollore të përzgjedhura për vitin 2018-2019 për ciklin 9-vjeçar dhe të mesëm:  
Tekstet shkollore të përzgjedhura për vitin 2018-2019, grup autorësh.

*Gjuha shqipe 6* (Albas, Pegi, ShBLSH e Re), grup autorësh; *Gjuha shqipe 7* (Albas, Pegi), grup autorësh; *Gjuha shqipe 8* (Albas, Pegi, Irisoft Education), grup autorësh; *Gjuha shqipe 9* (Albas, Pegi, Filara), grup autorësh; *Gjuha shqipe 10, 11, 12* (Albas), grup autorësh.

3. Tekstet e gjuhës angleze dhe italiane si gjuhë e huaj e parë në ciklin 9-vjeçar dhe të mesëm:

Virginia Evans & Jenny Dooley, *Spark 1, 2, 3, 4*, Student's Book, Express Publishing. Sidi group; Vicki Anderson, *Eyes Open 4*, Student's Book, Cambridge. Educational Centre; Elettra Ercolino, *Amici d'Italia 2*, Libro dello studente, ELi; Sue Kay, *Focus2 B1+*, Student's book. Pearson, Uegen; Virginia Evans, *On Screen B1+ Student's Book*, Expres Publishing, Sidi group.

4. Dokumentacioni shkollor:

- KORNIZA KURRIKULARE E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, Tiranë 2014.

<https://ascap.edu.al/wp-content/uploads/2017/03/Korniza-Kurrikulare.pdf>

- KURRIKULA BËRTHAMË PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË (Klasat X, XI, XII), Tiranë 2016.

<https://www.ascap.edu.al/kurrikula-berthame-per-arsimin-e-mesem-te-ulet>

- Programi i lëndës “Gjuhë shqipe” (Shkalla III dhe IV). [http://myschool.al/resources/programe/GJUHE\\_SHQIPE3.pdf](http://myschool.al/resources/programe/GJUHE_SHQIPE3.pdf)